

вого регулювання та запобігання злочинам. Однак його не можна протиставляти примусу, адже всі кримінально-правові інструменти виконують власні завдання. Застосування заохочення вимагає додержання принципу економії заходів заохочення. Наведені міркування можна розглядати як складову вчення про кримінально-правовий вплив та заохочення як його елемент, що є перспективним напрямом наукових розвідок.

Список використаних джерел:

1. Гущина Н.А. Поощрительные нормы российского права: теория и законодательная практика / Н.А. Гущина. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 294 с.
2. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве / А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2005. – 250 с.
3. Полянський Т.Т. Зловживання правом: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т.Т. Полянський ; Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2011. – 16 с.
4. Гогель С.К. Курс уголовной политики в связи с уголовной социологией / С.К. Гогель. – СПб. : Тип. А.Г. Розена, 1910. – 510 с.
5. Орловская Н.А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций / Н.А. Орловская. – О. : Юрид. л-ра, 2011. – 624 с.
6. Султыгов Н.Н. Место и роль правовых запретов в системе правовых ограничений / Н.Н. Султыгов // История государства и права. – 2004. – № 4. – С. 13–16.
7. Фильченко А.П. К вопросу о соотношении прощения и поощрения в нормах уголовного права / А.П. Фильченко // Человек: преступление и наказание. – 2009. – № 2. – С. 75–77.
8. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / М.І. Хавронюк ; Львів. держ. ун-т внутрішн. справ. – К., 2007. – 557 с.
9. Хряпінський П.В. Суспільна корисність правомірної поведінки, що заохочується в Кримінальному кодексі України / П.В. Хряпінський // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2009. – № 1. – С. 166–174.
10. Орловська Н.А. Роль заохочення у сучасній кримінально-правовій політиці України: актуальні питання дискурсу / Н.А. Орловська // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/2_2014/78.pdf.
11. Орловська Н.А. Джерела кримінального права України: актуальні питання сучасного контексту / Н.А. Орловська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Вип. 2. – Т. 4. – 2014. – С. 39–45.
12. Коган В.М. Социальный механизм уголовно-правового воздействия / В.М. Коган. – М. : Наука, 1983. – 183 с.

СТОЛЯРСЬКИЙ О. В.,

кандидат юридичних наук
доцент кафедри міжнародного права
(Львівський національний
університет імені Івана Франка)

УДК 341.232.2:343.57

**ПРАВОВА УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ НОРМ
У БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В КІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ**

У статті досліджуються особливості правової універсалізації міжнародних норм у боротьбі зі злочинністю в кінці ХХ століття. Аналізуються причини та специфіка створення норм міжнародних угод у сфері протидії окремим видам злочинів.

Ключові слова: правовий, універсалізація, міжнародні норми, боротьба, злочинність.

В статье исследуются особенности правовой универсализации международных норм в борьбе с преступностью в конце XX века. Анализируются причины и специфика создания норм международных соглашений в сфере противодействия отдельным видам преступлений.

Ключевые слова: правовой, универсализация, международные нормы, борьба, преступность.

The article deals with peculiarities of legal universalization of international standards in the fight against crime in the late twentieth century. The causes and specificity of the rules of international agreements in the sphere of combating certain types of crimes.

Key words: legal, universalization, international norms, fight, crime.

Вступ. У сучасному світі в умовах перебудови і нового мислення співробітництво держав має надзвичайно велике значення. Міжнародна боротьба зі злочинністю здійснюється в рамках широкого співробітництва держав із питань соціальних і є частиною цієї співпраці. Визнання небезпеки міжнародних кримінальних злочинів для співтовариства держав, урахування важливості соціальних проблем є частиною цього співробітництва.

Незважаючи на укладення значної кількості міжнародних угод щодо боротьби з міжнародними кримінальними злочинами та активну участь у боротьбі з ними ООН, спеціалізованих установ та Інтерполу, дія яких поширюється на такі злочини, вони стали більш складними за своїм змістом, а застосування нових технічних засобів зробило їх більш небезпечними.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити особливості правової універсализації міжнародних норм у боротьбі зі злочинністю в кінці XX століття, проаналізувати причини та специфіку створення норми міжнародних угод у сфері протидії окремим видам злочинів.

Результати дослідження. У співробітництві держав щодо припинення, запобігання, контролю за розслідуванням міжнародних кримінальних злочинів є різні проблеми, які зменшують ефективність боротьби з ними. Ці проблеми можна розглядати у двох аспектах: 1) проблеми, пов'язані з договірними питаннями; 2) проблеми, пов'язані з процесуально-правовими питаннями. У першому пункті можна виділити такі напрями: а) розбіжність думок різних держав щодо визначення цих злочинів; б) брак універсальності угод, що стосується деяких окремих видів злочинів; в) незацікавленість держав у виконанні вже наявних угод, і як результат – необхідність їхнього перегляду в комплексному плані в сенсі деідеологізації злочинів. У другому пункті можна виділити такі аспекти: а) екстрадиція; б) доказ скоєння злочину; в) проблеми, пов'язані з переданням ув'язнених для відбування покарання.

Ефективність – поняття, що характеризує системний, комплексний підхід до дії правових норм, спрямованих на дослідження всіх аспектів (соціального, економічного, політичного тощо) наслідків реалізації норм права, а також на аналіз правових цілей і засобів їхнього здійснення [1, с. 8].

Поняття ефективності, вироблене для внутрішнього права, цілком застосовне й до міжнародного права. Безумовно, ефективність як функціонально-цільова категорія (юридична ефективність) характеризує механізм дії міжнародно-правових норм із реалізації поставлених цілей. В.І. Лукашук цілком слушно зазначає: «Інтереси нормального функціонування системи міжнародного співробітництва потребують посилення владного контролю, але не з боку «світового уряду», а з боку координування своїх дій суверенними державами. Це досить складне завдання. Однак у житті необхідно, щоб суверенні держави навчилися співпрацювати задля забезпечення достатньо ефективного прийняття колективних рішень щодо все більш широкого кола міжнародних проблем. Від цього вирішальною мірою залежить ефективність дії всієї системи міжнародно-правового регулювання» [2, с. 26].

Співробітництво держав у боротьбі з міжнародною кримінальною злочинністю – одна зі сфер міжнародно-правового регулювання, воно має бути заснованим на дотриманні низки загальних принципів міжнародного права, передусім таких, як повага до державного суверенітету, рівноправність суб'єктів, невтручання у внутрішні справи тощо. Щоб забезпечити захист прав та інтересів своїх громадян, держава здійснює широке співробітництво, спрямоване на боротьбу з окремими видами міжнародних кримінальних злочинів, а саме: тероризмом, розповсюдженням наркотиків та іншими. З кожним роком зростає кількість міжнародних угод щодо боротьби з окремими видами злочинів. Однак суть справи не змінюється. Чинні договірні норми загально-

го міжнародного права недостатньо ефективні. На наш погляд, однією з причин сформованого незадовільного стану є відмова низки держав від участі у вже чинних міжнародних угодах щодо боротьби з міжнародними кримінальними злочинами. Вважаємо, що сьогодні немає у світі держави, якої б не стосувалися міжнародні кримінальні злочини тією чи іншою мірою.

Так, для досягнення позитивних результатів у боротьбі з незаконним розповсюдженням наркотиків та психотропних речовин велике значення має участь у чинних договорах не тільки держав окремих регіонів, але й всіх країн, на території яких виготовляють наркотики або їх споживають. Тому універсальність потрібно розглядати як найбільш повне охоплення регулювання усіх можливих учасників міжнародно-правових відносин, здатних вплинути на досягнення конкретно поставлених цілей. З огляду на сказане Генеральна Асамблея ООН у резолюції «Міжнародні дії у боротьбі проти зловживання наркотиками та їхнім незаконним обігом» зазначила, що незаконний попит на наркотичні засоби та психотропні речовини, їхнє незаконне виробництво, продаж і споживання перетворилися в одну з найбільш серйозних загроз для здоров'я та добробуту людей; несприятливо позначаються на політичній, економічній, соціальній і культурній структурах усіх товариств; злочинні дії, пов'язані з обігом наркотиків, і мережа збуту наркотичних засобів дестабілізують економіку, негативно позначаються на розвитку багатьох країн і загрожують стабільності, національній безпеці і суверенітету держав. Отже, держави-члени ООН зробили висновок, що міжнародна боротьба проти обігу наркотиків, зловживання, комерціалізація та незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин є колективним обов'язком, а викорінення їх потребує ефективного та узгодженого міжнародного співробітництва відповідно до принципу поваги суверенітету та культурної самобутності держав [3].

У багатьох резолюціях Генеральна Асамблея ООН наполегливо закликає в найкоротші терміни підписати та ратифікувати угоди про боротьбу з незаконним поширенням наркотиків.

Про необхідність участі всіх держав у боротьбі з незаконним розповсюдженням наркотиків свідчать численні факти. Для всіх держав серйозну загрозу становить поширення наркотиків, але найбільш розвинена наркоманія в США. Американські фахівці стверджують, що в США майже п'ять мільйонів осіб постійно вживають кокаїн. Свого часу мер столиці США М. Беррі був заарештований на місці злочину в готелі «Вест інтернешенал». У Брукліні (район Нью-Йорка) заарештовані члени великої банди торгівців наркотиками, у них було конфісковано кокаїну на три мільйони доларів, а також чотири одиниці вогнепальної зброї. Поліцейська операція з виявлення цієї банди тривала рік. Це були особи, які емігрували із СРСР у США [4, с. 7].

Наркоманія впливає на соціальне життя всього суспільства в США, вносячи в нього дестабілізацію та багато проблем. Наприклад, СНІД досяг свого піку саме завдяки наркотикам. Якщо з усієї кількості осіб, заражених СНІДом, наркомани становили в 1987 р. 16%, то в 1988 р. цей відсоток досяг 21 [5].

Кожен рік у США народжується близько 200 тисяч фізично і розумово неповноцінних дітей у матерів, які вживають наркотики. Наркотики – причина 75% пограбувань і половини злочинів із застосуванням насильства, скоєних у США молоддю. Збиток від зниження продуктивності праці і зростання травматизму на ґрунті наркоманії в США дорівнює 60 мільярдам доларів на рік.

Тільки в 1990 р. федеральний уряд витратив на боротьбу з наркобізнесом і наркоманією близько 10 мільярдів доларів [6, с. 10]. Боротьба з наркоманією накладає свій відбиток також на політику США в Латинській Америці і часто зумовлює втручання у внутрішні справи інших країн.

З метою погасити численні протести в Колумбії щодо американських планів блокади узбережжя цієї країни для припинення контрабанди наркотиків президент США Дж. Буш був змушений запевнити президента Колумбії, що США не вчинятимуть будь-яких тимчасових дій поблизу берегів Колумбії без попереднього повідомлення колумбійської влади. У зв'язку із цим вкрай важлива участь усіх держав у міжнародних угодах для припинення незаконного транспортування наркотиків. Без цього неможливо перекрити вже відомі канали їхнього проникнення на чорний ринок, розірвати зв'язок між виробництвом наркотиків та ринком збуту, поставити постійні та надійні заслони на всіх шляхах і перевалочних пунктах їхнього просування до споживачів. У той час склалося три шляхи перекидання наркотиків до споживачів. Перекрити їх можна тільки шляхом участі всіх держав у міжнародних угодах щодо боротьби з незаконним розповсюдженням наркотиків та прийняттям необхідних заходів в економічній сфері. Перший маршрут пов'язаний із країнами Близького Сходу та Туреччиною, звідки наркотичні засоби потрапляють у Європу. Наркотики поширюють повітряним, морським і автомобільним транспортом в Італію, Францію або Югославію, а далі – в інші країни Європи [6, с. 11].

У березні 1990 р. у Римі відбулася зустріч представників десяти західних і східно-європейських країн із проблем боротьби з контрабандою наркотиків. Згідно з оголошеними на зустрічі даними 80% героїну потрапляє в Західну Європу «балканським шляхом» через Угорщину, Болгарію, Туреччину та Югославію. На зустрічі була досягнута домовленість про посилення прикордонного режиму з метою перешкодити провозенню наркотиків. Другий маршрут починався на Сході з гірських районів Бірми, Таїланду, Даоса і через Бірму й Таїланд до Гонконгу в Японію, Австралію і США. США та Лаос підписали меморандум умотивованого співробітництва в боротьбі з контрабандою наркотиків, ця подія відобразала поліпшення відносин між двома країнами. Пропонувалося здійснювати подібні зустрічі з Бірмою та Таїландом на міжнародному рівні, включаючи й інші зацікавлені країни. Третій маршрут простягається з Південної Америки на Північ. Основний потік згубного зілля, переважно кокаїну, надходить у США з Латинської Америки. Головні країни-виробники листя коки – Перу та Болівія, а перероблення сировини, випуск «кінцевого продукту» і його збут за кордоном здійснюється колумбійською мафією. Для прийняття програми боротьби з виробництвом, розповсюдженням та споживанням наркотиків президенти США, Колумбії, Болівії та Перу провели 15 лютого нараду в колумбійському місті Картахені [6, с. 12].

У прийнятій учасниками антикокаїнової зустрічі «Картахенській декларації» підкреслено, що стратегія боротьби зі злочинним бізнесом поряд із традиційними військово-поліцейськими методами має ґрунтуватися на необхідності скорочення споживання наркотиків, розвитку економічного співробітництва, стимулюванні торгівлі і капіталовкладень, на дипломатичних ініціативах. У документі зазначено, що США готові співпрацювати на довгостроковій основі в їхніх зусиллях щодо стимулювання сільськогосподарського виробництва, активізації нетрадиційного експорту.

Учасники зустрічі домовилися застосувати ефективні методи щодо контролю за продажем наркотиків, розробити закони, які могли б поставити заслін на шляху нелегального придбання наркомафією зброї, вибухових речовин, засобів зв'язку, повітряного, морського та іншого транспорту, а також «відмивання» доларів, одержаних злочинним шляхом. США висловили готовність надавати Колумбії, Болівії й Перу допомогу в підготуванні та оснащенні поліцейських підрозділів, які ведуть боротьбу з наркомафією.

У Барбадосі делегати і парламентарії з 49 країн обговорювали низку проблем міжнародного характеру на 35-й парламентській Асоціації країн співдружності, що відбулася в жовтні 1989 р. Однією з таких проблем була проблема незаконного використання та розповсюдження наркотиків. Учасники обговорювали проблеми, пов'язані з незаконним розповсюдженням наркотиків у Карибському басейні і в усьому світі, і закликали здійснювати суворий контроль за наркоманією в країнах-учасницях [7, с. 7].

Парламентарії багатьох країн світу наприкінці січня 1989 р. зібралися в столиці Болівії, щоб обговорити проблеми боротьби з продажем наркотиків. На зустрічі були представники Міжпарламентського Союзу, Європарламенту, а також національних парламентів держав [8].

Отже, у цей час у світі загально визнаною стала вимога про викорінення наркоманії та попередження незаконного розповсюдження наркотиків і психотропних речовин. Однак до сьогодні не вступила в дію Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, прийнята 19 грудня 1988 р., через те, що вона досі не ратифіковано 20 державами [9]. Що ж стосується раніше прийнятих Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 р. з поправками, внесеними до неї згідно з Протоколом 1972 р. про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби 1961 р., а також Конвенції про психотропні речовини 1971 р., то вони до цього часу не ратифіковані багатьма державами. Аналогічне становище простежується і з іншими конвенціями щодо боротьби з міжнародними кримінальними злочинами.

Боротьба з незаконним розповсюдженням наркотиків, як і іншими міжнародними кримінальними злочинами, немислима без прийняття широкого комплексу заходів правового характеру, що зумовило виникнення, розвиток і функціонування системи відповідних норм різних галузей права. Серед них переважають кримінально-правові норми. І це закономірно, адже суспільство потребує надійного захисту від міжнародних кримінальних злочинів. Охоронною функцією більшою мірою, ніж інші правові галузі, є кримінальне право [10 с. 7].

Висновки. Отже, можна стверджувати, що в кінці ХХ століття набула значного розвитку правова універсалізація міжнародних норм у боротьбі зі злочинністю, особливістю якої стала консолідація міжнародних сил ООН, готових дати відповідь, об'єднатися для боротьби зі злочинністю. Тільки таким чином можливо було з'єднати сили, об'єднати вже наявні міжнародні норми та узагальнити досвід їхнього виконання державами-учасницями.

Для того, щоб ефективно боротися з міжнародними кримінальними злочинами сьогодні, треба створити систему багатосторонніх угод на основі загальної участі держав, розширити кількість учасників міжнародних договорів, побудованих на принципі універсальності, прагнути до досягнення ефективної та активної участі всіх суверенних держав на рівноправній основі міжнародно-правового регулювання загальних проблем.

Список використаних джерел:

1. Пашков А.С. Эффективность действия правовой нормы / А.С. Пашков, Л.С. Явич // Советское государство и право. – 1970. – № 3. – С. 8.
2. Лукашук И.И. Механизм международно-правового регулирования / И.И. Лукашук. – К., 1980. – 165 с.
3. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 44/142 от 15 декабря 1989 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/ga/44/docs/44res.shtml>.
4. Evidence is growing of cocaine's dangers. International Herald Tribune // Thursday. – January 28. – 1988. – P. 7.
5. People's Daily World. – 1989. – November 30.
6. Кудимов Ю. Убить беду смерть / Ю. Кудимов // Новое время. – 1990. – № 9. – С. 10–12.
7. Common Wealth. Conference Studies .Apartheid, drugs // Canadian Tribune. – November 13. – 1989. – P. 7.
8. Боливия против наркотиков // Известия. – 1989. – 30 декабря.
9. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 44/140 от 15 декабря 1989 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/ga/44/docs/40res.shtml>.
10. Дидковская С.П. Наркомания: уголовно-правовые и медицинские проблемы / С.П. Дидковская. – К. : Вища школа ; Изд-во при Киев. ун-те, 1989. – 157 с.

